

СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ДО ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ ТА ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ (2017–2019 рр.)

У статті йдеться про динаміку змін ставлення населення регіонів України до багатопартійної системи. Проналізовано думки громадян щодо здатності політичних партій керувати країною. З'ясовано, що за останній рік серед населення регіонів України відсутню зросла кількість людей, які бачать серед існуючих політичних партій і рухів такі, яким можна довірити владу.

Ключові слова: політична система, політичні партії, населення регіонів України.

В статье речь идет о динамике изменения отношения населения регионов Украины к многопартийной системе. Пронализировано мнение граждан о способности политических партий руководить страной. Выяснено, что за последний год среди населения регионов Украины значительно уменьшилось количество людей, которые видят среди существующих политических партий и движений такие, которым можно доверить власть.

Ключевые слова: политическая система, политические партии, население регионов Украины.

The paper mainly focuses on the two following issues: the dynamics of public attitudes towards a multiparty system in Ukraine and citizens' opinions on the ability of registered political parties to effectively run the country. The answers of respondents from different regions are compared. The data of the "Ukrainian Society" for the past year indicate a noticeable growth in the number of people who are certain that across Ukraine's current political spectrum there are parties which can be entrusted with the power to rule the country.

Keywords: political system, political parties, respondents from different regions of Ukraine.

Моніторингове дослідження Інституту соціології НАН України у 2019 р. було здійснено в надзвичайно важливий період у житті країни, а саме в серпні, напередодні позачергових виборів до Верховної Ради України. Особливо актуаль-

ності у цьому контексті набули завдання вивчення ставлення населення до партійної системи країни та існуючих у державі політичних партій. В Україні вже 28 років формується багатопартійна система, що наближає нашу країну до стандартів демократії розвинених європейських держав. Процес створення такої системи впливає не тільки на виборче законодавство країни, яке за роки незалежності змінювалось тричі, а й на результати вибору законодавчої влади.

Українське суспільство має складну регіональну соціокультурну структуру. На формування політичних поглядів населення, у тому числі й на ставлення до партій і партійної системи, впливають економічні, етнічні, конфесійні, мовні та інші чинники, які формують соціально-політичну свідомість громадян того чи іншого регіону держави.

Від протолопшення незалежності в Україні, на відміну від однопартійної системи, що була в СРСР, діє багатопартійна система. Вона історично створювалась "згорі", тобто правлячі еліти, на відміну від справжніх соціологів, не дуже зважали на думку широких верств населення, чи потрібна вона. Була здійснена спроба створення партійної системи за зразками розвинених західних демократій.

До моніторингу Інституту соціології НАН України, починаючи з 1994 р., запитання про ставлення населення до багатопартійності постійно належить до обов'язкових, які досліджуються щоразу під час його проведення. За всі роки спостережень у середньому близько 40% населення вважало багатопартійну систему за непотрібну. Найнижчий показник спостерігався у 1994 р. – 29,8%, найвищий у 2002 р. – 50,8%. У першому випадку це пов'язано з піднесенням громадської активності на початку 1990-х років становлення української незалежності, у другому – з тимчасовим зворотанням демократичних перетворень під час правління другого Президента. Загальною від соціально-політичної ситуації в державі змінювалась й підтримка багатопартійності населенням України: від 36,1% у 1994 р. (найвищий показник 36,4% у 2000 р.) до 21,0% у 2010 р. У різні роки вважала за потрібну багатопартійну систему різна кількість людей, але коливання даного показника вкладалися у ці межі. Слід зазначити, що в різні роки від чверті до третини респондентів під час опитувань було важко відповісти на запитання, чи потрібна багатопартійна система.

На жаль, у опитування 2019 р. запитання про потрібність багатопартійної системи в країні не було включене. Але є можливість порівняти ставлення населення регіонів до неї у 2017–2018 рр. Це був період розчарування в існуючій тоді владі, розчарування населення в тому, що не досягнута мета Революції гідності, загострення соціально-політичного становища та погіршення соціально-економічної ситуації. Значну роль у негативному ставленні населення до існуючої партійної системи відіграло те, що у Верховній Раді практично не було коаліції партій – переможців попередніх виборів. Їхня діяльність суцільоводжувалась низкою скандалів та внутрішньопартійних суперечок. У той час діяльність опозиційних партій у парламенті була спрямована на вирішення питань, що не завжди відповідали сподіванням населення. Не було створено єдиної опозиції. Тобто партійна система не відповідала потребам часу. Дані для порівняльного аналізу наведені у таблиці 1.

Таблиця 1
Ставлення населення регіонів України
до багатопартійної системи (%)

	<i>Чи потрібна, на Вашу думку, Україні багатопартійна система?</i>			
	<i>Ні</i>	<i>Важко сказати</i>	<i>Так</i>	
	<i>2017 р.</i>	<i>2018 р.</i>	<i>2017 р.</i>	<i>2018 р.</i>
Захід	50,5	45,7**	21,0	26,9**
Центр	40,1	39,0	23,6	36,6**
Південь	37,0	32,6**	31,3	29,5
Схід	29,0	32,5*	27,0	31,3
Донбас	34,9	38,6*	39,2	40,4
Україна	39,0	38,2	26,1	32,9**

*Рівняття бальв значуща на рівні 5%; ** – на рівні 1%.

У таблицях наведені дані по регіонах України:

Захід – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області;
 Центр – Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Подільська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернітвська області, м. Київ;
 Південь – Миколаївська, Херсонська, Одеська області;
 Схід – Запорізька, Дніпропетровська, Харківська області;
 Донбас – Донецька, Луганська області.

За рік між дослідженнями практично не змінилася кількість людей в Україні в цілому, які вважали за непотрібну багатопартійну систему: таких було практично 39%. Значно зросла, на 6,7 %, кількість респондентів, які не змогли визначитись щодо цього питання. Майже на той самий відсоток зменшилась кількість позитивних відповідей – на 6,1%. Розбіжності у ставленні до потрібності багатопартійної системи в Україні по її регіонах суттєві.

На Заході країни значно зросла на 5,9% кількість людей, яким важко було визначитись з відповіддю на запитання про необхідність партійної системи, на 4,8% зменшилась кількість респондентів, які вважали таку систему за непотрібну, а тих, хто вважав за потрібну – зменшилась незначно, на 1,1%. Тобто в Західному регіоні невизначеність у цьому питанні переважно зросла за рахунок зменшення кількості людей, які вважали багатопартійну систему за непотрібну.

На Сході і на Донбасі склалась така картина: зростання негативних відповідей на 3,5% та 3,7%, зменшення позитивних відповідей на 7,7% та 4,8% та зростання невизначеності на 4,3% та 1,2% відповідно.

Найбільше зростання за один рік кількості респондентів, яким було важко відповісти на запитання щодо необхідності багатопартійної системи, спостерігалося в Центральному регіоні України – 13,0%. Водночас рекордно зменшився відсоток жителів цього регіону, які вважали багатопартійну систему за потрібну – на 11,9%. Кількість респондентів, які не вважали багатопартійну систему за потрібну, зменшилась незначно, лише на 0,9%.

Єдиним регіоном, де за рік багатопартійна система здобула більшу кількість прихильників, виявився Південь держави, вона зросла на 6,0%. Кількість негативних відповідей зменшилась майже так, як і в Західному регіоні – на 4,4 %. Також у Південному регіоні, єдиному в країні, зменшився відсоток людей, яким було важко сказати потрібна багатопартійна система чи ні, зменшення становило 1,8%.

У 2017 р. до моніторингового опитування було включене не додаткове запитання про вибір населенням саме форми багатопартійної системи [1]. Запитання ставилось так: *“Яка партійна система є найкращою для України сьогодні?”*

Відношення респондентів в Україні загалом вважали за найкращу систему три-п'ять партій (29,2%), на Сході – до 38,4%. На другому місці за привабливістю була двопартійна система (23,6%), на Заході – до 31,1%. Велика частка населення країни підтримувала безпартійну систему (10,2%), на Заході – 13,6%. Існуюча нині в Україні система з десятиків партій взагалі не була популярна серед населення держави: її підтримало тільки 3,1% респондентів, навіть у Центральному регіоні її підтримка становила лише 3,9% [2].

Результати виборів до Верховної Ради наочно підтвердили правдивість наведеного дослідження. Згідно з даними Комітету виборців України, "94% зареєстрованих українських партій вибори проігнорували. За даними ЦВК, участь у виборах бере 22 політичні партії. При цьому на сьогодні в Україні офіційно зареєстровано 352 політичні партії" [3]. Однак, як відомо, до парламенту увійшли лише п'ять партій, які подолали 5% бар'єр.

Починаючи з 1994 р. до моніторингового дослідження Інституту соціології включено запитання "Чи є серед існуючих на території час в Україні політичних партій і рухів такі, яким можна довірити владу?". За всю історію спостережень найбільше люди в Україні схильні були довірити владу партіям у 2006 р., після Помаранчевої революції на тлі довіри до владної коаліції. Таких було аж 42,9%. Не довірили б владу партіям тоді 23,4%, що теж виявилось рекордним показником, але найнижчим. Тоді, коли ставилось це запитання, було важко відповісти на нього 33,7% населення, що є практично медіанним значенням за всі роки спостережень. За роки правління попередньої влади (2014–2019 рр.) рівень впевненості населення у здатність функціонуючих тоді політичних партій керувати державою різко впав. Найнижчого значення за всі роки спостережень він досяг у 2016 р., лише 18,0% вважали за можливе довірити владу партіям. Відсоток таких респондентів, що не вважали це можливим, досяг 56,6, що є найбільшим за всі роки спостережень. Причому населення було більш впевнене у своєму виборі: тільки чверть респондентів не змогли визначитись, що є теж найнижчим значенням за всі роки спостережень.

У моніторинговому дослідженні 2019 р., що відбулось напередодні позачергових виборів до Верховної Ради, та моніто-

ринговому дослідженні 2018 р., яке теж проводилось у серпні за рік до цієї події, теж було включене дане запитання. Розподіл відповідей для порівняльного аналізу наведений у таблиці 2.

Таблиця 2
Довіра населення регіонів України до здатності
політичних партій ефективно керувати країною

<i>Чи є серед існуючих на території час в Україні політичних партій і рухів такі, яким можна довірити владу?</i>						
	<i>Ні</i>		<i>Важко сказати</i>		<i>Так</i>	
	2018 р.	2019 р.	2018 р.	2019 р.	2018 р.	2019 р.
Захід	51,9	22,8**	27,9	36,9**	20,2	40,2**
Центр	50,2	20,1**	30,3	27,7	19,4	52,2**
Південь	52,8	23,9**	29,0	23,0**	18,1	53,1**
Схід	42,4	29,5**	33,5	28,7**	24,1	41,9**
Донбас	47,0	42,9*	38,0	24,4**	15,1	32,8**
Україна	48,8	24,6**	31,1	29,3	20,1	46,1**

*Різниця балів значуща на рівні 5%; ** – на рівні 1%.

Як свідчать наведені в таблиці дані, рівень упевненості населення у тому, що існуючим політичним партіям можна довірити владу, в цілому в Україні зріс за досліджуваний період у 2,3 раза. Навпаки, кількість негативних відповідей зменшилась удвічі. Також дещо зменшилась кількість респондентів, які мали труднощі з відповіддю. Підрамаи зі зростання впевненості в тому, що владу можна довірити існуючим політичним партіям, стали Південний і Центральний регіони, показники зросли у 2,9 та у 2,7 раза. Рекордно зменшилась кількість респондентів, які не вважали, що існуючим партіям можна довірити владу, у Центральному та Західному регіоні, у 2,5 та 2,3 раза відповідно. Найменші зміни в цьому сенсі відбулися на Донбасі: зменшення негативних відповідей людей лише на 4,1%. У 2019 р. порівняно з 2018 р. кількість людей, які не змогли вирішити, довіряти владу чи ні існуючим політичним партіям зменшилась на Донбасі на 13,6%, на Півдні – на 6,0%, на Сході – на 4,8%, у Центрі – на 2,6%. А ось на Заході, населення якого значною мірою підтримувало попереднього Президента та та його партію, кількість тих, кому важко було сказати, чи

можна довірити владу існуючим політичним партіям, зростає на 9,0%.

Результати дослідження щодо впевненості населення України в тому, що партіям можна довірити владу, можна пояснити глибоким розчаруванням у політиці, яку проводила попередня владна партія, у її здатності покращити соціально-політичне та соціально-економічне становище в країні. Водночас відповіді респондентів на дане запитання є авансом довіри до партії “Слуга народу”, відомою компанією з виборів Президента, у якій, як відомо, чинний Президент отримав феноменальний мандат довіри – у 73% голосів виборців.

Дослідження ставлення населення до багатопартійної системи в Україні показало, що процес створення дієвої системи політичних партій в Україні ще не є завершеним. Українське суспільство в цьому сенсі, хоча й наближається до омріяних демократичних рубежів, але шлях до них ще далекий.

Література

1. *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін* / за ред. В. Ворони, М. Шульги. Київ. Ін-т соціології НАН України, 2017. Вип. 4(18).
2. *Загороднюк Т.* Ставлення населення регіонів України до партійності та партійної системи. *Соціальні вимири суспільства: зб. наук. праць.* Київ: Ін-т соціології НАН України, 2018. Вип. 10(21). С. 128–134.
3. 94% партій проитнорировали внеочередные выборы в Раду — КИУ. *Зеркало недели.* 2019. 27 июня. Отримано з https://zn.ua/POLITICS/94-partiy-protivnopolitovali-vneoche-gednye-vybory-v-radu-kiu-322167_.html